

חוברת הדרכה

הולכים עם ההלכה

כתב – הרב אהרן פאלק

בית המלמדים

תוכן עינים

- 3..... מדוע חשוב ללמוד הלכה?
- 3..... האתגרים בלימוד ההלכה בימינו
- 4..... מדוע חשוב לאהוב הלכה?
- 5..... כיצד אפשר להביא לידיעת ההלכה?
- 6..... מה יש בחוברת "הולכים עם ההלכה"?
- 7..... מטרות תכנית "הולכים עם ההלכה"
- 9..... העשרת הלימוד בעזרת התקשוב
- 10..... מבנה התכנית
- 15..... הדרכה מקומית לדפי החוברת
- 24..... בבליוגרפיה

מדוע חשוב ללמוד הלכה?

תורתנו תורת חיים היא. מסימני ההיכר של דת משה הוא הקשר שהיא יוצרת בין האדם לעולם, לעשייה, לחיים ולחוויה האנושית. התורה מלאה במצוות מעשיות: אכילת מצה, שמיעת קול שופר, צדקה, ביקור חולים וקריאת שמע. בכל צעד ובכל מקום מעוטר האדם מישראל במצוות, בחוויה מקיפה המעצבת את זהותו. אין זה מספיק להאמין. דברי ימי העולם מוכיחים שאמונות יפות התפוגגו ונעלמו בצוק העיתים. עם ישראל, שידע לעגן את אמונתו במצוות ובמעשים, כלומר בהלכה, שר בקול גדול: "המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד".

לצערנו הרב, אלו מבני עמנו שהתרחקו מעשייה זו ומההלכה, מצאו את עצמם מתרחקים מזיקתם ליהדות ולעם ישראל.

מעבר לכוח שיש לאורח חיים הלכתי ולשמירת המנהגים לעצב זהות, הרי יהודי מצווה מפי עליון בקיום ההלכה – "הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו" (פתיחתא דאיכה רבתי). יש חשיבות עליונה לשמירת התורה והמצוות כולל דקדוק בהלכה. מגמתנו הברורה והמוצהרת היא לחנך תלמידים לדקדוק בהלכה.

האתגרים בלימוד ההלכה בימינו

האתגר לחנך לקיום ההלכה בימינו הוא גדול ורם. לעיתים קרובות אנו המבוגרים, המורגלים כבר בקיום מצוות התורה והמנהגים, איננו ערים לכוחות הפועלים בכיוונים הנוגדים את שאיפותינו ואת החינוך שאנחנו נותנים לילדינו.

התרבות העכשווית שעוטפת אותנו, תרבות המערב, נותנת ערך רב לאינדיבידואליות ולשוויוניות. מגיל צעיר מאוד מקבלים הילדים עידוד להיות עצמאיים ולקבל החלטות אישיות, שאינן מוכתבות.¹

לעיתים קרובות גורם מצב זה לטשטוש גבולות ומסגרות ולערעור סמכות. אם ילד בכיתה א' שווה למבוגר, מדוע יהיה עליו לקבל את הכתבת הוריו לקבל את סמכות ההלכה?

התקשורת, לרוב, אינה נותנת מקום של כבוד לקיום ההלכה. מצוי מאוד שצעירים מאמצים ערכים שאינם תורמים להפנמת ההלכה.

בעולמנו המורכב, לא כל ילד, ואף לא כל בית, יראה את ההלכה כמקור סמכות לקביעת גבולות וערכים.

למען ההגינות, חייבים לומר שגם העולם המערבי המודרני ער לצורך בקבלת סמכות ובקביעת גבולות ברורים בתור מרכיב חינוכי חיוני. ובכל זאת, התרבות המערבית מצמצמת מאוד את התחומים שבהם חייב האדם לקבל סמכות ומוציאה מתחום זה כל היבט דתי. אנחנו מאמינים בני מאמינים, שכשם שאסור לילד לפגוע בזולתו או בעצמו, כך עליו לשמור מאוד על נפשו ועל נפש עמו מהבחינה הרוחנית, ולהחיות את נפשו ואת עולמו במים החיים של ההלכה.

מדוע חשוב לאהוב הלכה?

מסיבות אלו ורבות נוספות, חיוני לא רק ללמד הלכה, אלא להקדיש תשומת לב כדי שילדים יאהבו הלכה. ייתכן שכשילדים גדלו בחממות יהודיות ולא היו חשופים לערכים אחרים, הספיק לילדים ללמוד מהם הדינים והמנהגים של עמנו. פעמים רבות סביבה עוינת של עמי נכר דחפה את הילדים ללכת בדרכי אבותיהם. אין זה המצב היום.

¹ ניתן לראות ברכה רבה בהתפתחות סוציולוגית זו בפיתוח האופי ובהרחבת האופקים של ילדינו. אולם תופעה זו חייבת להיות מלווה בקביעת גבולות ברורים וקבלת סמכות, ולענייננו – נאמנות להלכה.

בימינו כמובן חשוב שילדים ילמדו הלכה, אבל חשוב יותר שילדים יחוו ויאהבו את ההלכה. אם הילדים לא יאהבו את ההלכה, אם לא יפנימו את ההלכה ויזדהו אתה, עלולים הם לשנוא אותה ולהתרחק מעמם וממורשתם.

אחריות עצומה רובצת היום על מורי ההלכה. מצד אחד כל הקיום של עם ישראל תלוי במקצוע צנוע ונעלם זה, ומאידך, כוחות אדירים מקשים על השגת היעדים המינימליים בתחום זה.

כיצד אפשר להביא לאהבת ההלכה?

מאז אברהם אבינו אוהבים אנו את אבינו שבשמים. ייתכן שאהבה זו היא בתוך עצמותינו. מעבר לכך, ידע עמנו להתמקד בחינוך, וגם כיצד לחנך. ייחודו של אברהם הוא: "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת אחריו ושמרו דרך ה'" (בראשית יח, יט). חינוך זו אינו רק לימוד פרונטלי, אלא "דרך ה'", כלומר, "הלכה למעשה". לדוגמא נוכל להביא את ליל הסדר, שבו יושבת כל המשפחה בהסיבה, מזכירה ומספרת על יציאת מצרים, אוכלת מצות ומרור, והבן הקטן שואל את ארבע הקושיות. עולמנו ועולם ילדינו מלאי חוויות, זיכרונות וטעימות. חוויות אלו חייבות להיות חיוביות.

אשרי הילדים שבביתם שרים זמירות שבת בשמחה, שורפים את החמץ בהתרגשות, אופים חלות ומפרישים את החלה כשריח ניחוח ממלא את המטבח. אשרי הילד המקבל את ציציותיו הראשונות מתוך ריקודים והתלהבות. אשרי הילדה הזוכה להביא מאמה שקל לעני הדופק בדלתה, וזוכה לאצור בלבה את החיוך שהיא, הילדונת הקטנטונת, הביאה לשפתי העני. החיים ההלכתיים מסוגלים להיות מכוננים, נכסי צאן ברזל המלווים את האדם משך כל חייו.

אלא שלא כל ילד זוכה לחוויות אלו מבטן ומלידה, ולכן מוטל עלינו, המורים, להשלים זאת ולחוות עם הילדים את כל אותן החוויות שמחברות אותם לעמם ולמורשתם. כל מה שטובי ההורים מקנים ליוצאי חלציהם, חייב לעבור ממורה

לתלמיד. את כל ההתלהבות והשמחה, ריחות המטבח, טעימות המאכלים וצלילי הזמירות, על המורה בימינו להנחיל לתלמידיו.

אין זו אלא מהפכה תודעתית למורים. בעבר, הגדירו מורים את תפקידם כמעבירי מידע לילדים. גישה זו לוקה בחסר, וכלל אינה מתחילה לספק את הנדרש בימינו. היום, על המורה למלא את לב הילדים באהבה, בחיבורים משמעותיים לערכי אבותינו ובמטען רוחני שילווה את הילד לכל שנות חייו. כל זאת בנוסף למידע העיוני שעל המורה להנחיל לתלמידיו. תפקיד זה מחייב את המורים לאהוב את התלמידים כילדיהם: "ושננתם לבניך" (דברים ז, ו) – אלו התלמידים" (רש"י שם).

חשוב מאוד שהמורים יוסיפו ללימוד זה מרכיב חיוני: החיוך של המורה. כשהמורים יספקו את החיוך, כלומר את החום והאהבה לילדים, ובנוסף יקרינו אהבה והתלהבות למצוות ה' וללימוד התורה, מובטחני שחוויה זו תלווה את הילדים למשך כל שנות חייהם.

מה יש בחוברת "הולכים עם ההלכה"?

בתכנית "הולכים עם ההלכה", מציעים לנו דרך לישים את כל הנאמר לעיל. גם הלימוד עצמו הוא חווייתי. הילדים מתחברים לנלמד באמצעות איורים, אתגרים, חידות ופעילויות מגוונות. מעבר ללימוד העיוני, חשוב להכניס התלהבות ושמחה ללב הילדים, תוך חוויות כיתתיות של ריח, טעם וצליל הקשורים לדינים ולמנהגים הנלמדים. רעיונות ופעילויות בכיוון זה, ניתן לקבל מהאתר הייעודי של "הולכים עם ההלכה", מדפי עבודה והעשרה ש"בית המלמדים" מציע ומאתרים ודפי עבודה והעשרה של מורים וגורמים נוספים. ההעשרה והחוויה - בנפשנו.

כדי לחזק את ההיבט החווייתי בשיעור, חשוב להקדים לבוא לשיעורים, לפתוח את המחשב ולהתחבר לאתרי האינטרנט המעשירים את הנושא הנלמד. נעסוק גם בזה בהמשך.

גם בלימוד הפרונטלי, לא רצינו שהילדים יהיו סבילים. אנו מתבלים את השיעורים במשימות. הדריכו את הילדים לצבוע, למתוח קווים, למצוא את הדבר המיותר או הדבר הנדרש, לגלות הבדלים בין ציורים דומים, לכתוב כמה מילים או להדביק. כל המשימות הללו מוצגות באייקונים ובהוראות קצרות שעל המורים להעביר לילדים.

בגיל הצעיר, בטרם רכשו רוב הילדים את מיומנות הקריאה, יש צורך להקריא או לתמצת ולספר לילדים את הטקסט. על המורים להיות שחקנים ולקרוא את הדברים או לספרם בפתוס (טון מלהיב) וברגש. רצוי גם לשתף את הילדים, לעצור לעתים בקריאה ולתת להם להשלים, או לענות כשהילדים מסוגלים לזה. ילדים אוהבים אתגרים ונהנים להראות את ידיעותיהם.

לפעמים יש גם הצעות להצגות קצרצרות. לפעמים יש הצעות להבאת פריטים שיעשירו את השיעור. כדאי להיעזר בכל אלו, אבל אל תסתפקו בהם. אתם המורים, נמצאים עם הילדים, ורק אתם רואים את פניהם. אתם מסוגלים להלהיב את הילדים יותר מכל חוברת. תכנית זו יכולה להיות נקודת מוצא. אתם המורים יכולים להצית את לבבות התלמידים.

מטרות התכנית "הולכים עם ההלכה"

כשהילדים טועמים את הגיוון של דרכי לימוד, ובמיוחד את כל ההבטים החוויתיים, ייחרט הנושא הנלמד בלבותיהם ויתפתח קשר רגשי אוהב הן כלפי מקצוע ההלכה, והן כלפי ההלכות הספציפיות הנלמדות.

חיבוב ההלכה על לומדיה

חווית הלימוד מביאה לידי השלכות חיוביות, כלומר, מתפתחות אסוציאציות חיוביות אצל התלמידים כלפי המורה, בית הספר ולימוד בכלל.

עידוד אהבת הלימוד בכלל

הבאה לידי הזדהות התלמידים עם החומר הנלמד
ההצגות, השמחה בלימוד, ומגוון האמצעים, שדרכם מתחברים התלמידים אל החומר שנלמד, מסייעים להם להזדהות עם דברי חז"ל, להפנים וליישם את הנלמד.

יצירת מוטיבציה
מגוון הפעילויות והיצירתיות שבתכנית מביאים לידי כך, שהתלמידים ירצו ללמוד את ההלכה ולחיות אותה.

הבנת ההלכה וזכירתה
הדרכים המגוונות להמחשת ההלכה תורמים רבות להבנתה. האיורים, השירים והאווירה הטובה מסייעים לזכירת החומר הנלמד.

התאמת הלימוד למגוון תלמידים
מגוון הפעילויות מעודד את השתתפותם הפעילה של רוב התלמידים בחווית הלמידה, דבר החשוב במיוחד בכיתות הטרוגניות.

יצירת קשר בין המורה לתלמיד
לעיתים קרובות מגלים המורים "קרני אור" בילדים שאינם ממצים את עצמם במהלך הלימוד המקובל. הפעילויות המגוונות מאפשרות לתלמידים רבים להצטיין בתחום מסוים ולהראות זאת למוריהם. דבר זה עשוי לפתוח צוהר לנפש הילד ולהוות בסיס ליצירת קשר משמעותי בין המורה לתלמיד.

העשרת הלימוד בעזרת התקשוב

"בית המלמדים" הקים אתר היכול לסייע רבות גם לחווית הוראת "הולכים עם ההלכה".

למרות שאין החומר שבאתר חיוני להפעלת "הולכים עם ההלכה", אין ספק שהוא מעשיר מאוד את התכנית. בשלב זה מוצע האתר לכל מפעילי תכנית "הולכים עם ההלכה" ללא כל תוספת עלות. כתובת האתר היא:

www.afikoman.org.il/Halacha

לקבלת סיסמה והדרכה, נא לפנות ל"בית המלמדים" 026520427
באתר תמצאו:

1. משחקים חינוכיים תורניים, שמהם ייהנו הילדים גם בביתם, מעבר לשימוש שהמורים יעשו בתקשוב בהקניית הנלמד. הביצוע של הילדים במשחקים אלו יספק למורים מסד נתונים על ההישגים והקשיים של כל ילד.
2. סרטונים קצרצרים בהפקתנו וכן סרטונים רלבנטיים שהועמדו לרשותנו.
3. מאגרי שירים למועדי ישראל, זמירות לשבת ופיוטים הנאמרים בליל הסדר. ליווי מוזיקלי זה מסייע רבות בהנחלת קטעי לימוד רבים, כדוגמת "מה נשתנה", קריאת מגילת אסתר בטעמים וברכות המגילה (לפי עדות), הכרת קולות השופר וכדומה. כך תורם האתר לגיוון השיעורים, להעשרתם וליצירת אווירה רצויה בכיתה.
4. התקשוב יתרום לקשר האוהב בין מורים ותלמידים, ולא כפי שקורה פעמים רבות בתכניות מתוקשבות, שהתקשוב מאפיל על המורה ומציבו בקרן זוית.
5. התכנית המתוקשבת תדרבן את הילדים ליצירה ויצירתיות גם בישיבתם מול המחשב, במקום שישבו פסיביים מולו.

6. התכנית תאפשר בקרת ההוראה על ידי המורים, הנהלת ביה"ס והפיקוח, במגמה לסייע לאוכלוסיות ולמורים הזקוקים לכך.

מבנה התוכנית

"הולכים עם ההלכה" תוכננה כדי להתאים לתכנית הלימודים שנקבעה על ידי הפיקוח על הוראת תלמוד ותושבע"פ, מינהל החינוך הדתי. סדר הצגת הנושאים בחוברת מבוסס על לוח השנה. בחרנו למקם את נושא החגים לקראת מועדי השנה שבהם יחגגו חגים אלו. בתקופות אשר בהם מעטים החגים, המלצתנו (וכן סדר הצגת הדברים בחוברת) היא לעסוק בהלכות שאינן תלויות זמן. (הלכות בין אדם לחברו, הלכות תפילה וכדומה). בסדר זה ערוכה התכנית "הולכים עם ההלכה". אין ספק שלקראת חגי תשרי יידרש המורה להקצות זמן רב יותר מדי יום ללימוד ההלכה כדי להספיק להכין את הילדים לחגים. באופן כללי, אנו ממליצים שההלכה תילמד למשך כעשר דקות עד רבע שעה בתחילת הבוקר מדי יום. כך, מיד אחרי התפילה ילמדו הילדים "הלכה יומית", יפתחו את היום בקדושה, ויקיימו את מאמר חז"ל: "כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא" (מגילה כח:). בעמוד הבא נציג את כל הנושאים הכלולים בתכנית הלימודים בדינים לכיתות א'.

תכנית הלימודים בדינים כתות א'

ראש השנה: תקיעת שופר, סימנים טובים, ברכות לראש השנה, יום הדין, תקיעות, תשליך.

צום גדליה: הסיפור.

יום כיפור: תשובה, כפרות, הגבלות על אכילה ושתייה, נעילת הסנדל.

סוכות: ארבעת המינים, סוכות כשרות, אושפיזין, הושענא רבה, שמחת תורה.

שבת: קידוש הבדלה.

בין אדם לחברו: השבת אבידה, אמת ושקר, צדקה, הלשנה, כיבוד הורים, "ואהבת לרעך כמוך".

חנוכה: נס פך השמן, ניסי המלחמה, חנוכייה כשרה, ברכות ההדלקה.

י' בטבת: המצור על ירושלים; יום הקדיש הכללי.

הסידור: ספר קודש – שמירה וכבוד אליו, גניזת סידור שבלה, שלוש תפילות, תפילות שבת ויום טוב. ברכות השחר, פרשות קריאת שמע.

סעודה: ברכת "על נטילת ידיים", ברכות ראשונות- "המוציא", "העץ", "אדמה", "שהכל"; ברכות אחרונות- ברכת המזון, מעין שלוש, בורא נפשות. המושג: "מאכל כשר".

ט"ו בשבט: ארץ ישראל ופירותיה, ברכת "שהחיינו" על פרי חדש.

פורים: סיפור מגילת אסתר, קריאת המגילה, ברכות המגילה, משלוח מנות ומתנות לאביונים.

פסח: סיפור יציאת מצרים, חמץ ומצה, בדיקת חמץ וביעורו, ליל הסדר, הבנת קושיות מה נשתנה, מרור, חרוסת, כוס של אליהו.

ספירת העומר – ספירה לקראת מתן תורה, ברכת הספירה, מנהגי אבלות; ל"ג בעומר- סיפור תלמידי רבי עקיבא, התנהגות בין אדם לחברו.

יום העצמאות ויום ירושלים- הודאה לה' על נס, מסירות נפש בקיום מצוות.

שבועות: מתן תורה, ביכורים, מגילת רות, יום לידת ופטירת דוד המלך, מאכלי חלב.

תעניות- י"ז בתמוז- יום פריצת המצור, ט' באב- שריפת בית המקדש, מנהגי אבלות על חורבן ירושלים

הקצאת זמני למידה ל"הולכים עם ההלכה"

דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר. יש שנים ששנת הלימודים נפתחת סמוך לראש השנה, ועל הילדים ללמוד על חודש אלול, ראש השנה וצום גדליה בשעות ספורות בלבד. מאידך יש שנים שיש קרוב לחודש להקדיש ללימוד נושאים אלו.

מורים מנוסים וגמישים יידעו להעשיר ולעבות את ימי חודש אלול הצמאים לשעות לימוד דינים. הם יודעים לשאול שעות ממקצועות אחרים, ואחרי תקופת החגים להחזיר שעות למקצועות הללו. יש מורים היודעים להספיק חומר במהירות כדי לכסות על ה"גרעונות" שהתפתחו בתקופת החגים, ואינם צריכים כלל להחזיר את שעות לימוד הלכות החגים.

שעתיים בשבוע הוקצו ללימוד דינים. יש מורים המוסיפים לשעות הללו, ויש לצערנו הגורעים.

רצינו לבנות מערכת יעילה וגמישה לתכנון זמן לימוד ההלכה. זאת, עקב כך שהנתונים משתנים שינוי משמעותי לפי שנה ולפי כיתה ומורה. לכן, בנוגע לזמן הבעייתי ביותר מבחינה תכנונית – פתיחת שנת הלימודים, הכנו מספר כלים לסייע בידי המורים.

1. סקירה כללית: בעמודים 4-10 בחוברת "הולכים עם ההלכה", ניתנת סקירה מהירה על הנושאים המרכזיים של חגי תשרי. תוך כשלוש עד ארבע שעות לימוד, יכירו התלמידים חגים אלו העומדים בפתח בתחילת שנת הלימודים.

2. ייעול וצמצום הזמן שמקדישים ללימוד בעזרת הטכנולוגיה: חשוב ללמד על יונה הנביא לפני יום הכיפורים. לעיתים לימוד זה עלול לבוא על חשבון דברים חשובים אחרים מלב לבה של תכנית הלימודים.

לשם כך פיתחנו סרטונים על נושאים מעין אלה, המוצעים למורים באתר הייעודי שלנו. במקום שמורה יקדיש לנושא הקניית סיפור יונה מספר שעות, סרטון צבעוני ומושך מעביר את הדברים העיקריים בפחות משש דקות.

3. מבנה קצב הלימוד לפי חודשי השנה: לבסוף, רק המורה מסוגל לשלוט בכל הנתונים המשתנים, המשפיעים על קצב לימוד דינים בכיתתו. בתוכן העניינים מחולקים נושאי הלימוד לפי חודשי השנה. כמו כן, צבעי ראשי העמודים מסייעים באופן גראפי למורה לתכנן את ניצול שעותיו העומדות לרשותו.

לסיכום, המורה הוא הריבון. בחוברת הדרכה זו מוצעים לו לעיתים מספר אפשרויות. יש נושאים שהמורה יכול להחליט להקדים או לאחר. יש נושאים רלבנטיים ממקומות אחרים בחוברת, היכולים לסייע גם אחרי שסיימו את הנושא.

המורה יקבע את הקצב. הכלים שהוזכרו יסייעו בעדו.

הדרכה מקומית לחוברת הלימוד "הולכים עם ההלכה"

הוספות והסברים לפי סדר העמודים בספר "הולכים עם ההלכה".

אלול תשרי – ימים נוראים:

עמ' 4-10: בעמודים אלו, רצינו להציג בפני המורים הקדמה קצרה המקיפה את חודשי אלול ותשרי, מכיוון שמצוי ששנת הלימודים נפתחת סמוך מאוד לחגים. בעזרת הקדמה זו, ידעו הילדים לפחות לקראת אילו חגים אנחנו צועדים.

עמ' 5: לכיתות מתקדמות ניתן לציין בפני התלמידים שישנו שם נוסף ליום הכיפורים – **עשור**. שנאמר: "אך בעשור לחודש הזה". (ויקרא כג, כז)

עמ' 6: בנושא "ברכות לראש השנה", הבאנו רק את מטבע הלשון "כתיבה וחתימה טובה". מומלץ למורים לתרגל עם הילדים הטיית ברכה זו הנאמרת לזכר או לנקבה, ליחיד ולרבים – "לשנה טובה תכתב ותחתם לאלתר לחיים טובים ולשלום." (וכן כל שאר ההטיות, כנ"ל), כך שיהיה כאן גם תרגול לשוני, וכך גם נעשיר את שפתם – (לאלתר=מיד). ניתן להוסיף שאחרי שה' כתב אותנו בספרו בראש השנה, מברכים איש את רעהו בברכת "גמר חתימה טובה".

עמ' 7: לדיון רחב יותר בנושא הצדקה, עיינו בהמשך.

עמ' 8: קולות השופר: כשילדים משמיעים קולות של שופר בצורה לא מבוקרת, תיתכן פגיעה במשמעת הכיתה. חשוב לוודא שהמשמעת השוררת בכיתה איתנה מספיק כדי להבטיח פעילות תקינה. אם לא, יש להגדיר בדיוק מי משמיע איזה קול ולהבטיח שהדברים יהיו חד משמעיים.

עמ' 9 – 10: חשוב לגוון את הלימוד ולמצוא דרכים נוספות לקרב את הנלמד לילדים. סיווג הנלמד על פי קולות מעניינים, עושה זאת. נדגיש, שמטרתנו היא בעיקר הלימוד, וטכניקה זו מהווה אמצעי מבורך הן בהקניית הנלמד, הן בסיוע לזכירת הנלמד, והן ביצירת אווירה נעימה בכיתה. ניתן למצוא הקלטות של הקולות באתר האינטרנט שלנו: <http://www.afikoman.org.il/Halacha>

עמ' 14: ניתן לבקש מהילדים להציע רעיונות למה שלומדים מרצח גדליה ומבריחת ישראל מארצם. ניתן לעודד אותם להגיע לרעיונות (וציורים) נגד אלימות, בעד חזרה בתשובה, בעד הקשר עם ארץ ישראל ובעד כבוד למנהיגינו ומורינו...

עמ' 17: ניתן לציין בפני התלמידים סיבות נוספות לריבוי באכילה בערב יום כיפור:

1. שהצום לא יזיק לנו, שנאמר "וחי בהם". (ויקרא י"ח, ה')

2. צום לאחר ריבוי אכילה גורם להרגשה גדולה יותר של עינוי הצום.
(הצטמקות הקיבה לאחר התרחבותה), והתשובה והכפרה מתרבים.

עמ' 25: יש להסביר לילדים לפי האיורים מה פוסל כל מין מארבעת המינים. ניתן לאתגר את הילדים לגלות פגמים אלו. חשוב שירגישו בקטימה בראש הדס 3, חוסר השילוש של העלים בהדס 2, בעוקץ שנשבר באתרוג 3 ושערבה 1 אינה ערבה כי אם צפצפה. האיורים יסייעו גם להסביר מונחים לא מוכרים לילדים, כגון עלים בשלשות בהדס, צפצפה בתור מין שונה מהערבה, וכן המושג לולב או הדס קטום. חשוב להדגיש לילדים שלמדנו בחוברת מעט מדיני ארבעת המינים, ועוד דינים רבים לפנינו ללמוד!

עמ' 26: ניתן להוסיף לילדים שבחג הסוכות אנו מדגישים את נושא האושפיזין, כלומר האורחים. אמנם "שבעת האושפיזין" הם צדיקים גמורים, אולם חשוב לא פחות לנצל את הסוכה להזמין אורחים שייתכן שאין להם סוכה משלהם. באווירה הקסומה של הסוכה, פתיחת דלת הסוכה בחום ובאהבה, פותחת גם את לבבות השכנים לאביהם שבשמיים.

עמ' 27: חשוב להדגיש לילדים את הימים שבהם מקיימים את מצוות חג הסוכות: סוכה – כל שבעת ימי החג, ונפרדים ממנו בסוף הושענא רבא; ד' המינים – כל שבעת ימי החג, חוץ משבת; הקפות (הושענות) עם ד' המינים – כדן ד' המינים, (ויש הושענות ללא הקפות גם בשבת); חיבוט הערבות רק בהושענא רבא; הקפות עם ספרי התורה רק בשמיני עצרת- שמחת תורה. דרך

הבדלי המנהגים, חשוב להדגיש ששמיני עצרת, שמחת תורה, הוא מועד בפני עצמו, ואינו חלק מסוכות.

מומלץ להזכיר שכדאי לילדים להשתתף ב"שמחת בית השואבה" בלילות חול המועד, ושגם בשמחת בית השואבה יש ריקודים ותזמורות. ניתן גם להזכיר את ההקפות השניות במוצאי שמחת תורה- שמיני עצרת.

הלשנה:

עמ' 29: חשוב להרגיל את הילדים לא להלשין. ובכל זאת חיוני שהילדים יבחינו בין מקרי "הלשנה" לבין מקרים שחשוב ליידע את האחראיים. כשילד מסכן את חייו בכביש, או כשהמתלונן מרגיש מאוים על ידי ילד המציק לו, עליו לבקש את עזרתו של מבוגר. כמו כן, כשמגיע עני לבקש עזרה, מצווה לסייע לעני ולמסור מידע זה למי שיכול לסייע לעני. לעומת זאת, יש להימנע מלשון הרע על ילדה הנרדמת בשיעור, או על לבושו של ילד שאינו לפי טעם המתבונן, וכן אין לדבר בגנותו של ילד המשחק לתומו בגן שעשועים.

כיבוד הורים:

עמ' 33-34: מומלץ לבקש מהילדים לגזור את משבצות הסיפור לפני הקראתו על ידי המורה, ולמצוא את המשבצת המאוירת השייכת להקראת המורה. מומלץ שהילדים ימספרו את המשבצות, כדי להקל על הרכבת הספרון.

השבת אבידה:

עמ' 37: חשוב מאוד בדיון להעלות את נושא "החפץ החשוד" בנוגע להשבת אבידה. על הילדים לדעת שאסור בשום אופן להתקרב לחפץ עזוב במקום שגורמים עוינים עלולים להניח מטענים. חשוב גם להסביר לילדים את שירות המשטרה בהשבת אבידה.

קידוש והבדלה:

עמ' 44: אחד הדברים המזוהים עם שבת היא ההליכה, הורים וילדים, ביחד לבית הכנסת. רצוי להדגיש שהולכים לבית הכנסת להתפלל לא רק בשבת. ייחוד השבת הוא שביום המנוחה, ההורים אינם ממהרים לעבודה, והילדים אינם מזדרזים לבית הספר, ולכן הם פנויים ללכת ביחד לתפילה.

חנוכה:

עמ' 53: הוראות לסידור מנורת חנוכה: מסדרים את החנוכייה כך שהנרות יהיו בצד ימין, ובכל יום מוסיפים נר אחד משמאל למקום הנרות שהיו עד עתה. מתחילים להדליק מהנר החדש משמאל וממשיכים לכיוון ימין.

עמ' 56: בעמוד זה מומלץ לשוחח עם הילדים על זמני הדלקת נרות חנוכה, המשתנים לפי היום בשבוע. יש מימות החנוכה שאסור להדליק את החנוכייה עד אחרי צאת הכוכבים. תנו לילדים לנסות לגלות מדוע. (במוצאי שבת אסור להדליק עד צאת השבת!); יש יום שחייבים להקדים ולהדליק את החנוכייה לפני שקיעת החמה. (ביום ו' אסור להדליק אחרי השקיעה! שהרי אז כבר נכנסה השבת). שאלות אלו יכולות לאתגר את הילדים.

עמ' 66: כשקוראים את הפסוק הראשון בקריאת שמע, נהוג לכסות את העיניים. עושים זאת מפאת חשיבות קבלת עול מלכות שמיים כדי לסייע לריכוז, וכדי למנוע הסחת דעת מהעניין.

עמ' 69: דוגמה לציור של ספר תורה מצויר סביב הימים שבהם קוראים בתורה:

קטע להקראת המורה לעמוד 73: האוכל מחייה אותנו, ובמיוחד הלחם, שהוא עיקר המזון שלנו! בלי אוכל לא נוכל לחיות! גם ציפורים, כלבים וכל בעלי החיים אוכלים! אבל אנו, בני האדם, רוצים לאכל בצורה קצת שונה מבעלי החיים. אנו רוצים לאכול בקדושה ובטהרה! כך ניזכר שהחיים שלנו שונים מחיי בעלי החיים. אנו יכולים להיות צדיקים וטהורים. זה מתחיל מנטילת ידים!

ניתן להרחיב בעניין נטילת ידיים לדבר שטיבולו במשקה, ומומלץ לציין את הנטילה בליל הסדר לפני הכרפס. הלכה זו מובאת בקיצור שו"ע של הרב חיים דוד הלוי פרק כ"ז הלכה ה'.

מומלץ לשאול את הילדים, אם הם מכירים עוד מקרים שההלכה מחייבת נטילה. (בהשכמת הבוקר – שלוש פעמים כל יד לסירוגין, נטילה כשיוצאים מהשירותים, מבית המרחץ או מבית הקברות, נטילה אחרי שמסתפרים ואחרי שגוזזים ציפורניים, נטילה לפני שלומדים תורה או לפני שמברכים ברכה, אם נגעו בנעל או במקום לא נקי, וכן נטילה לפני תפילה. מברכים על הנטילה רק לפני סעודת פת וכן לאחר נטילת ההשכמה בבוקר לפני התפילה. ועיין בשולחן ערוך סימן ד', סעיף י"ח)

ברכות הנהנין:

עמ' 82: מברכים "בורא פרי העץ רק על פרות הגדלים על עצים עם גזע שאינו מתכלה, וקיים משנה לשנה. לכן על בננה מברכים "בורא פרי האדמה", ואילו על ענבים, למרות שבטבע גזע הענבים שוכב על הקרקע, מברכים "בורא פרי העץ". בסיכום, מברכים "בורא פרי העץ" על התאנים, התמרים והענבים. מברכים "בורא פרי האדמה" על הבננות, האבטיח, הפלפלים והעגבניות.

עמ' 83: שאלה לדיון: מהי משמעות ברכת "שהכל נהיה בדברו"? מדוע אומרים חכמים שמי שברך "שהכל" על כל מאכל, יצא ידי חובתו, וברכתו התקבלה בשמים?

תשובה: כשמברכים את ברכת "שהכל נהיה בדברו", ברכנו ברכה כללית, "שהכל" נברא על ידי אמרתו של ה'. בזה שהברכה היא רחבה וכללית, היא

מקיפה את כל המאכלים, ולכן בדיעבד יוצאים ידי חובה בברכה ראשונה זו על כל המאכלים והמשקאות.

ברכות אחרונות:

עמ' 87: על כל המאכלים ששאריותיהם מצוירות בעמוד זה, מברכים "בורא נפשות", חוץ מעל הענבים. (אחרי אכילת ענבים מברכים "על העץ ועל פרי העץ".)

ברכת שהחיינו:

עמ' 89: למדנו שמברכים "שהחיינו" על פרי שמתחדש מזמן לזמן. למרות שלשון השו"ע הוא "פרי חדש המתחדש **משנה לשנה**" (סימן רכ"ה, ג' וגם ו'), כבר ביאר הרמ"א שם וכן הרב חיים דוד הלוי (קצשו"ע מ"ח, ג') שהכוונה לכל פרי עונתי, אף אם עונת הפרי היא פעמיים בשנה.

פורים:

עמ' 92 - 95: מומלץ להקרין את סיפור המגילה מאתרנו כדי להבטיח היכרות מינימלית עם סיפור המגילה, בתור הכנה לביצוע המשימות בעמוד אלו.

פסח:

עמ' 99: בנוגע לקלפים המספרים את סיפור יציאת מצרים, מומלץ לחבר מעטפה בעזרת שדכן, לצד הפנימי של הכריכה האחורית של החוברת, ובה לשמור עבודות מעין אלו.

בעבור תלמידים לקויי למידה וכאלו שאינם בעלי זיכרון חזותי מובהק ו/או שאינם קוראים כהלכה, יש לעבור עם הילדים על האיורים שעל הכרטיסים. ניתן גם לרשום את האירועים על גב הכרטיס.

עמ' 103: בציור 1 אופים מצות בזריזות, ובציור 2 אופים חמץ. ההבדלים הם: בציור 1 רואים שעונים על הקיר ועל השולחן שיזרזו את העובדים, אין חלון פתוח (תמונה תלויה במקום החלון) כדי שקרני השמש לא יאיצו את החימוץ. אין

על המדף שמרים, כי אם קמח, הילדים בציר 1 עובדים במהירות וברצינות (במקום לצחוק או לפהק) מוזגים מקנקן מים ללישה, ולא כבציר 2 – שכתוב על הקנקן "מיץ". רואים על השולחן מצה בציר 1 עם מעט עיסה, שלא תחמץ, במקום הרבה עיסה בציר 2. בלוח שעל הקיר רואים י"ב בניסן, ואילו בציר 2 י"ב בתמוז, זמן רב מפסח.

עמ' 104: שאלנו חידות: 1. מה מחפשים אבל מקוים שלא ימצא? תשובה: בליל בדיקת חמץ, מחפשים חמץ בכל מקום שעלול להיות חמץ. תקוותנו היא שלא נמצא חמץ (חוץ מאותן חתיכות קטנות שנוהגים להחביא לפני הבדיקה) שהרי כבר נקינו את המקומות הללו! 2. שורפים אוכל בריא אם הוא חמץ, ואין בזה איסור "בל תשחית".

עמ' 108: מנערים את החרוסת מהמרור כדי שלא לבטל את טעם המרור. מרור חייב להיות מר.

ספירת העומר:

עמ' 111: אין לברך ברכת ספירת העומר מדי בוקר, כדי שלא להרגיל את הילדים לברך בבוקר. בכל אופן, יש לתרגל את אמירת הברכה מספר פעמים, עד שהילדים יהיו מיומנים באמירת הברכה. טוב יעשה המורה אם יעודד ספירת העומר בברכה עם הורים בלילה, כולל דיווח על כך לשם חיזוק חיובי לעומדים במשימה. יש עדות שבהן הבנות כלל אינן מברכות על ספירת העומר, ויש לציין זאת.

יום הזיכרון:

עמ' 113: יש להיות ערים ולגלות רגישות רבה במקרה שיש ילדים בכיתה שעברו טראומה הקשורה לנופלים המשרתים או לנפגעי הטרור. חשוב להתיעץ במקרים אלו עם היועצת או הפסיכולוגית של ביה"ס, ולדון עם אנשי המקצוע כיצד להעביר שיעור זה.

יום הזיכרון 'לחללי מערכות ישראל ונפגעי פעולות האיבה' כולל גם זיכרון לאזרחים שנרצחו ולבני מחתרות וללוחמים בודדים שלא היו מאוגדים בהגנתם על א"י ועם ישראל בארץ ובחו"ל. חשוב בשיחה עם הילדים להרחיב את היריעה ולתת מקום של כבוד גם לנפגעי טרור ולכל אלו שנפלו בידי שונאי נפשנו. בכל זאת, שיחה זו צריכה להיעשות ברגישות מרבית, במיוחד בהקשר לנושא הטרור, המכוון נגד אזרחים תמימים. ילדים עלולים להרגיש מאוימים מאוד, במיוחד מנושא הטרור.

יום העצמאות:

עמ' 114: חשוב להדגיש לילדים את החסד הגדול שה' עשה עם עמו. אין לזה אח ורע בהיסטוריה שעם ששהה בגלות קרוב לאלפיים שנה, יחזור לארצו, ויבנה מדינה נפלאה כפי שזכינו לה. אין עם אחר עם הישגים כה גדולים, בכל התחומים, כמו עם ישראל. חשוב שנרגיש שמחה גדולה שה' גמלנו את כל החסדים הללו!

ל"ג בעומר:

עמ' 115: כדאי להזכיר לילדים את איסור גזל בנוגע לנטילת עצים השייכים לאחרים, וכן בנוגע לשימוש בעגלות סופר לאיסוף קרשים.

ניתן להרחיב וללמד את סיפור רשב"י ורבי אלעזר בנו במערה, המופיע במסכת שבת לג'. מסופר שם שרשב"י ורבי אלעזר הסתתרו מהרומאים במערה שתיים עשרה שנה ולמדו תורה. כדי לשמור על בגדיהם, הם התכסו בחול, ולבשו את בגדיהם רק לתפילה. ה' עשה להם נס, ובפתח המערה התגלה לעיניהם עץ חרוב ומעיין כדי לספק את צרכיהם. אחרי שתיים עשרה שנה הם יצאו מהמערה וראו אנשים שעסקו ב"חיי שעה". כל מקום שנתנו בו עיניהם, רשב"י ובנו – נשרף. יצתה בת קול ואמרה: "להחריב את עולמי יצאתם?! חזרו למערתכם!" אחרי שנה נוספת, הורתה להם בת קול לצאת מהמערה, וכל מקום שהיה רבי אלעזר מכה, היה רבי שמעון מרפא. אמר לו רשב"י: "בני, די לעולם אני ואתה". לבסוף ראו זקן שרץ סמוך לשבת ובידו שתי חבילות של הדסים לכבוד "זכור"

ו"שמור". אמר רבי שמעון לבנו: "ראה כמה חביבות המצוות על ישראל",
ונתיישה דעתו של רבי אלעזר.

חשוב לשים לב שבסיפור זה אלמנטים רבים שאינם מתאימים ללימוד בכיתה
א', ויש לתת את הדעת על הנושא לפני שמלמדים סיפור זה במלואו.

יום שחרור ירושלים:

עמ' 117: חשוב מאוד לבקש מהילדים להיזכר במרכזיותה של ירושלים
בתפילה ובמנהגי ישראל. בין השאר אנו נזכרים בירושלים בכל אחת
מהתפילות, בברכת המזון, בחתונות ובימי צום. מכל העולם פונים לכוון ירושלים
כשמתפללים.

כדאי לשוחח עם הילדים גם על הדרכים שאפשר לציין את יום ירושלים (טיולים
בירושלים, לימוד על מקומות קדושים וביקור בהם, תערוכת ציורים על
ירושלים...).

הכרת מקומות בירושלים חשובה מאוד כדי לקרב את הילדים לירושלים.
לצערנו, רבים מילדי ישראל כלל לא ביקרו בירושלים ואינם מכירים את
אוצרותיה.

עמ' 119-122: מומלץ לבקש מהילדים לגזור את משבצות ה"מגילה" לפני
הקראתה על ידי המורה, ולמצוא את המשבצת המאוירת השייכת להקראת
המורה. מומלץ שהילדים ימספרו את המשבצות, כדי להקל על הרכבת המגילה.
כשתיכננו את המשימה, לא רצינו למספר את המשבצות מראש, כדי להצריך
מעקב של הילדים אחר הסיפור והפנמתו. אחרי ההקראה, מומלץ לילדים
למספר את המשבצות.

שבועות הוא יום לידתו ופטירתו של דוד מלך ישראל, מייסד שלשלת בית דוד,
אשר לנצר ממנו מחכים כולנו בכל יום שיבוא. דוד דמות מיוחדת במינה,
המאגדת בתוכה נשמת המשורר, נעים זמירות ישראל (מחבר ספר תהלים),
ענוה ויושר, לוחם מלחמות ישראל ללא חת, והמצפה לישועת עמו בבניין

מקדשנו. כדאי לעסוק בדמותו לקראת שבועות. אחת הסיבות שקוראים בשבועות את מגילת רות, שבה לומדים אנו על שורשיו ולידתו, היא לכבוד לידתו ופטירתו בחג השבועות.

זכר לחורבן בית המקדש:

עמ' 123-124: עסקנו כבר בנושא של ימי צום ואבלות על חורבן המקדש בעבר. אם י"ז בתמוז נכלל בתוך שנה"ל, חשוב לחזור עם התלמידים על סוגיה זו. זו תהיה הזדמנות טובה לחזור עם הילדים על האירועים והימים שהביאו לחורבן: מצור (י' בטבת), פריצת החומה (י"ז בתמוז) וט' באב (החורבן). כמו כן כדאי להראות את חשיבות "זכר לחורבן" על ידי זה שמרבים לעשות זכר לחורבן **כל השנה** ובאירועים מגוונים.

לפני שהתלמידים יצאו לחופשת הקיץ, רצוי מאוד לסקור יחד אתם את הימים המיוחדים שיחולו בזמן חופשתם: שלושת השבועות \ בין המצרים (בין י"ז בתמוז לט' באב), חודש אב שבו ממעטים בשמחה, השבוע שחל בו תשעה באב, וצום ט' באב. גם ראשית חודש אלול חל בחופשת הקיץ. על כל מורה להכין את תלמידיו לימים מיוחדים אלו, כפי קיבולת הילדים.

ביבליוגרפיה

לעיון ולהרחבה עבור המורים /ות בכל ענייני המועדים, אפשר להיעזר ב: ספר התודעה, בעריכת אליהו כי טוב, ירושלים.

להלן במראי המקומות לפי פרקי החוברת "הולכים עם ההלכה", בחרנו להיצמד לספר "קיצור שלחן ערוך מקור חיים" מאת הרב חיים דוד הלוי, תל אביב תשל"ה. זאת מפני נגישותו, תפוצתו, וכן הקפדתו של המחבר להביא את מנהגי העדות השונות ועיסוקו גם במועדי ישראל שהתחדשו מאז קום המדינה.

להלן מראי המקומות לפי סדר פרקי החוברת "הולכים עם ההלכה":

אלול תשרי

אלול עד שמיני עצרת – פרקים ק' – קי"ב (בספרו של הרב חיים דוד הלוי)

חשוון –

הלשנה – פרק ק"ע

כיבוד הורים – פרק קכ"ו

הלכות צדקה – פרק קכ"ח

השבת אבדה פרק קס"ג

כסלו

קידוש והבדלה – פרקים ס"ג וע"ד

חנוכה - פרק קי"ג

טבת

עשרה בטבת – פרק צ"ו

תפילות – פרקים ד', י"ד

שבט

ארץ ישראל – פרקים קל"ז, קמ"א

נטילת ידיים לסעודה – פרק כ"ז

ברכות הנהנין, ברכות אחרונות ושהחיינו – פרקים כ"ח-מ"ח

מאכלים כשרים – פרקים קל"א – קל"ד

אדר

פורים – פרק קי"ד

ניסן, אייר

פסח וספירת העומר – פרקים פ"ד – צ'

ל"ג בעומר, יום העצמאות ויום שחרור ירושלים – פרק צ', סעיפים י'-י"ב

סיוון

שבועות – פרק צ"א

תמוז

זכר לחורבן המקדש – פרקים צ"ו – צ"ח

אנו תפילה שלימוד תכנית "הולכים עם ההלכה" יתרום לדקדוק בהלכה,
ובנוסף ירחיב לבבות, ישמח לבבות, יחכים לבבות ואף יקרב לבבות
לאבינו שבשמיים.

בברכה,

הרב אהרן פאלק

ראש מדור תכניות לימודים

בית המלמדים

טל' 026520427 פקס' 026521304

beithamelamdim@gmail.com